

Zázraky židovského svátku Chanuka

■ Autor

Ve čtvrtek večer 10. prosince, s počátkem 25. dne hebrejského měsíce kislew, začíná letos osmidenň židovský svátek Chanuka. V obecném povědomí je zapsán jako židovské Vánoce, nejspíš proto, že židovský kalendář, který čas měří jinak než kalendář občanský, Chanuku slavenou v prosinci občas propojí s vánočními dny. Co víc, při Chanuce se tak jako o Vánocích zapalují světla. Na zvláštním osmiramenném svícnu první den jedno, druhý dvě, až osmý den všechna září v plné kráse. Kdo by si přitom nevybavil svíčky na vánočním stromě? A koneckonců o Chanuce si židovské děti tak jako ty u vánočních stromků rozbalují dárky, i když tomu tak třeba ještě před válkou nebylo. To už je neklamný vliv Vánoc, aby na tom židovské děti nebyly hůř než jejich nežidovští vrstevníci, protože judaismus má za to, že o svátcích je třeba myslet především na potřebné: jídlem nebo jiným dárkem k překonání nouze. Těm, kdo takovou pomoc nepotřebují, se největšího dárku dostává ve svátku samém.

Chanuku tak s Vánocemi pojí jen zdánlivé podobnosti a událost, kvůli které se Chanuka slaví, je také úplně jiná než vánoční poselství. Dopodrobna je popsána v První knize Makabejské, která sice není součástí hebrejské Bible, ale židovský náboženský rok s ní počítá.

Jak se píše, chanukový příběh začíná roku 163 před občanským letopočtem, kdy vojska řecko-syrského vládce Antiocha Epifana IV. dobyla Jeruzalém a zneuctila Boží chrám. Když o tři roky později Židé vedení rodem Makabejských Jeruzalém osvobodili a očistili chrám od cizího kultu, chtěli zapálit sedmiramenný chrámový svícen na znamení, že se do svatyně vrátila služba jedinému Bohu. Vítězní bojovníci však na místě našli jen jeden džbánek rituálně čistého olivového oleje. Věděli, že vyhoří za pouhý den, ale světla na chrámovém svícnu přesto zažehli. A zde se skutečnost setkává s legendou. Světla na chrámovém svícnu zázračně hořela celých osm dní, než byl vylisován olej nový. Proto i svátek Chanuka, což hebrejsky znamená „zasvěcení“, trvá právě tak osm dní a osmiramenný, pokud nepočítáme přidané světlo pro zapalování, je i chanukový svícen zvaný chanukija.

Podle rabínských autorit si Židé mají v záři chanukových světel připomínat dva zázraky: jednak vítězství nad mocnějším protivníkem, jednak obhajobu své víry. Tuto myšlenku vyjadřuje již při zapalování chanukových světel Bohu zasvěcený chvalozpěv „Mocná skálo“ z 13. století. Jednotlivé sloky vyprávějí vždy nové zrození židovského národa od egyptského otroctví, přes zničení prvního jeruzalémského chrámu, babylonské vyhnanství a perskou porobu až po chanukové události, ale melodii Židé přijali z nežidovského prostředí. Nápěv nezapře, že jej inspirovaly monumentální kolední chóry z německých zemí.

Není to jediná píseň, která oslavuje dávný div. V domech aškenázských, tedy středoevropských a východoevropských Židů, provázejí sváteční chanukový večer i písně o dreidlachu a latkes. Jazyk jidiš, kterým se v tomto prostředí po celá staletí hovořilo, má německý základ, a „drehen“ znamená německy „točit“. Dreidlach zvaný též jen dreidl je pak čtyřhranná kostka, kterou lze na hrotu roztočit jako káču. Místo obvyklých čísel jsou však na jejich ploškách napsána hebrejská písmena, počátky hebrejských slov ve větě „Nes Gadol Haja Šam“ neboli „stal se tam velký zázrak“.

Roztáčením dreidlachu si však děti nepřipomínají jen chanukový příběh. V jidiš je N zkratkou pro „nichts“ neboli „nic“. G znamená „ganz“ čili „všechno“. Písmeno H odkazuje ke slovu „halb“ neboli „půl“. A konečně písmeno Š značí „stehlen“, tedy „sebrat“. S dreidlachem se tak o Chanuce dodnes hraje hra známá jinak jako „ber-dej“. A o co se hraje? O rozinky, mandle, ořechy.

Chanukovým svátečním jídlům zato kralují již zmíněné latkes, obdoba klasických bramboráků. Bez oleje, který v chanukovém příběhu hraje tak důležitou roli, se však neobejde ani další tradiční chanukový pokrm sufganijot, původně z prostředí Židů sefardských z muslimských zemí a Středomoří. Nejedná se o nic jiného než o koblihy, zato nejrůznějších sladkých náplní a velikostí.

Svátek Chanuka připadá na zimu, dobu, kdy jsou noci nejdéle, čas jako stvořený pro vyprávění. Žádný div, že ústřední chanukový příběh našel svá pokračování v ještě dalších podáních o chanukových zázracích. Takovým je i vyprávění o chlapci Jisruelovi, který se před mnoha a mnoha lety vydal v Polsku na saních do vzdálené školy zázračného rabína Barucha, aby s ním a jeho žáky oslavil svátek Chanuka. Koně však v závějích zabloudili a chlapec v houstnoucí tmě uvízl v neznámém lese. Tou dobou již rabi Baruch zažíhal první chanukové světlo, ale ať dělal, co dělal, světélko pokaždé zhaslo. Žáci byli zdešeni, ale rabín se usmíval. Jen on věděl, že toto světélko již Jisruelovi ozařuje cestu k němu, a netrvalo dlouho, Jisruel se v rabínově domě těšil z prvního svátečního dne.

Svátek Chanuka v židovské náboženské tradici i její lidové odezvě připouští, že zázraky se dějí. Jsou odměnou těm, kdo nečekají pomoc, a přesto s vírou v ní činí. ✘

Svátek Chanuka v židovské náboženské tradici i její lidové odezvě připouští, že zázraky se dějí. Jsou odměnou těm, kdo nečekají pomoc, a přesto s vírou v ní činí. ✘